

ẢNH HƯỞNG CỦA TÂM LÝ DÒNG HỌ ĐẾN SỰ PHÁT TRIỂN KINH TẾ - XÃ HỘI CỦA DÂN TỘC MÔNG

Nguyễn Thị Tuyết Mai

Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh.

Với số dân chỉ chiếm khoảng 1% dân số cả nước, người Mông ở nước ta cùng với các dân tộc anh em khác trong cộng đồng các dân tộc Việt Nam đã có những đóng góp to lớn cho an ninh quốc gia vùng biên giới và sự ổn định chính trị của đất nước. Tâm lý dòng họ của người Mông ảnh hưởng nhiều đến quá trình phát triển kinh tế - xã hội ở vùng có dân tộc Mông đang sinh sống, đồng thời còn ảnh hưởng đến công tác xây dựng khối đại đoàn kết dân tộc mà Đảng và Nhà nước ta đang tiến hành.

Từ kết quả nghiên cứu thực tiễn⁽¹⁾ về tâm lý đồng bào Mông tại 4 tỉnh miền núi phía Bắc (Lào Cai, Cao Bằng, Sơn La, Lai Châu), bước đầu chúng tôi nhận thấy sự ảnh hưởng tích cực và tiêu cực của tâm lý dòng họ đến hoạt động lao động sản xuất và sinh hoạt hàng ngày của đồng bào Mông thể hiện ở một số khía cạnh sau:

- Vai trò của dòng họ với việc xây dựng tính cố kết của cộng đồng người Mông

Do điều kiện lịch sử, trước đây các gia đình Mông thường tổ chức di cư theo từng dòng họ. Điều này đã tạo điều kiện phát triển, duy trì tính cộng đồng dòng họ, tình thân tương thân tương ái, giúp đỡ nhau trong những lúc khó khăn, trong xây dựng và ổn định cuộc sống của các gia đình người Mông. Đây là giá trị hàng đầu của quan hệ xã hội dân tộc Mông.

Kết quả nghiên cứu cho thấy, dù đời sống kinh tế - xã hội của đồng bào Mông hiện nay đã có sự thay đổi, phát triển hơn so với trước kia, nhưng tâm lý dòng họ, tính cộng đồng, đoàn kết, gắn bó dòng họ, tự hào về dòng họ vẫn được đánh giá là một trong những đặc điểm tâm lý truyền thống tồn tại bền vững và có ảnh hưởng lớn đến mọi mặt đời sống tinh thần của đồng bào Mông. Nó là yếu tố không thể thiếu trong quá trình xây dựng và phát triển kinh tế của các thành viên trong dòng họ, đồng thời,

đây cũng là yếu tố góp phần tích cực trong công tác xây dựng khối đại đoàn kết hiện nay.

- Vai trò của dòng họ với việc giữ gìn và giáo dục các chuẩn mực truyền thống

Dòng họ, gia đình là nơi gìn giữ và giáo dục những chuẩn mực giá trị văn hoá truyền thống và lưu truyền từ đời này sang đời khác những phong tục, tập quán của dân tộc, những điều kiêng kỵ và nghi lễ cúng bái riêng của dòng họ.

Mỗi dòng họ với những qui ước riêng luôn được các thành viên trong họ chấp hành tự nguyện. Tại Lào Cai, các dòng họ và gia đình Mông có vai trò lớn trong việc sưu tầm và bảo tồn được 200 bài dân ca về lễ cưới, lễ tang, giao duyên. Các giá trị văn hoá đặc sắc được các dòng họ gìn giữ tích cực, đồng thời, dòng họ là nơi đầu tiên giáo dục các thành viên phát triển nghề truyền thống như hoa văn tranh cắt giấy, chưng cất rượu (Bắc Hà, Lào Cai), rèn công cụ sản xuất... Trong các gia đình, phụ nữ Mông có vai trò không kém nam giới về giáo dục con cái, đặc biệt là trong gìn giữ các làn điệu dân ca, dạy bảo con gái nghề dệt thổ cẩm, in sáp ong trên vải, hoa văn trang trí trên áo váy truyền thống...

- Vai trò của dòng họ trong việc phổ biến kinh nghiệm sản xuất

Cộng đồng dòng họ là nơi đầu tiên phổ biến kinh nghiệm sản xuất truyền thống và kinh nghiệm làm ăn mới thành công cho các thành viên trong dòng tộc. Người Mông có tính tự trọng cao, dễ kết bạn, có niềm tin, đề cao đức tính cần cù, chịu khó trong lao động sản xuất.

Trong công tác vận động đồng bào Mông định canh, định cư, chuyển đổi cơ cấu vật nuôi cây trồng, nếu chúng ta vận động được một số thành viên của dòng họ tham gia thì có thể lôi cuốn, tập hợp được các thành viên khác. Trong mấy năm gần đây, đa số đồng bào Mông đã sống định canh, định cư, trồng các cây ăn quả, cây công nghiệp có hiệu quả kinh tế cao hơn như mận tam hoa, quế, đậu tương...

- Sự liên kết giữa các dòng họ

Khác với nhiều dân tộc thiểu số khác ở nước ta, dân tộc Mông có nét tâm lý đặc trưng là có sự giao lưu, liên kết giữa các dòng họ. Người Mông cho rằng, dòng họ gồm tất cả những người cùng họ, bất kể cư trú ở đâu, bất kể quốc tịch nào. Những người cùng họ có thể ở, ốm, hoặc chết trong nhà nhau. Quan niệm này làm cho người Mông ở các địa phương khác nhau có thể dễ dàng liên kết và hợp tác với nhau, học hỏi kinh nghiệm sản xuất và đời sống của nhau.

Bên cạnh những ảnh hưởng tích cực của tâm lý dòng họ, yếu tố tâm lý xã hội này cũng có những tác động tiêu cực nhất định đến sự phát triển và đời sống của người Mông.

- Thứ nhất, quan niệm cho rằng dòng họ của người Mông không có ranh giới, lãnh thổ, quốc tịch đã tạo nên tính cục bộ của dòng họ. Điều đáng lưu ý là yếu tố tâm lý này dễ bị kẻ thù lợi dụng với tư cách dòng họ để lôi kéo đồng bào thực hiện các âm

muu chống phá cách mạng, gây mất ổn định, chia rẽ dân tộc ở khu vực biên giới nước ta.

- Thứ hai, tính cố kết cao của dòng họ cũng góp phần duy trì các phong tục, tập quán lạc hậu lâu đời mà nay không còn phù hợp nữa. Mấy năm gần đây, một số hủ tục có xu hướng xuất hiện trở lại trong đồng bào Mông như: việc ma chay, cưới xin, bói toán, mê tín dị đoan.

- Thứ ba, kẻ thù đã lợi dụng dòng họ để tuyên truyền đạo trái phép trong đồng bào Mông, làm ảnh hưởng xấu đến sản xuất và sinh hoạt của đồng bào.

- Thứ tư, sự duy trì các chuẩn mực dòng họ một cách chặt chẽ nhiều khi gây trở ngại cho việc thực hiện các chuẩn mực luật pháp trong đồng bào Mông.

Chú thích

1. Đề tài: "*Một số đặc điểm tâm lý của dân tộc Mông ở miền núi phía Bắc và ảnh hưởng của chúng đến việc xây dựng khối đại đoàn kết dân tộc hiện nay*", do khoa Tâm lý xã hội, Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh thực hiện năm 2004, TS. Lê Hữu Xanh làm chủ nhiệm.

Tài liệu tham khảo

1. Ninh Viết Giao. *Địa chí huyện Tương Dương*. NXB Khoa học xã hội, H., 2003.
2. Trần Hữu Sơn. *Văn hoá H'Mông*. NXB Văn hóa dân tộc, H., 1996.
3. *Văn kiện Đại hội Đại biểu toàn quốc lần thứ IX của Đảng Cộng sản Việt Nam*.